

N:o 9.

Ank. till Riksd. Kansli den 5 Maj 1874, kl. 6 e. m.

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande, angående ändring af 8 § i Kongl. Stadgan rörande afgangsexamen vid rikets högre elementarläroverk.

Uti en inom Andra Kammaran väckt motion har Herr *Jonas Andersson* föreslagit, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, "det Kongl. Maj:t täcktes, med ändring i 8 § af nu gällande stadga angående afgangsexamen vid rikets högre elementarläroverk, påbjuda modersmålets upptagande bland de kunskapsgrenar, som det muntliga förhöret i nämnda examen skall omfatta"; och har motionären såsom skäl härtill anført;

att svenskan för närvarande är det enda läroämne, som anses allt för litet maktpåliggande att utgöra föremål för särskild mogenhetspröfning, under det att för latinet och de främmande lefvande språken utom stilprof äfven muntliga förhör äro föreskrifna; *att* den ofördelaktiga undantagsställning, i hvilken vårt eget språk sålunda kommit i vårt lands skolor, har sin förklaring dels i ringaktning för modersmålet, dels i bristen på insigt om dess värde såsom bildningsmedel, hvarför, då numera åt modersmålet, äfven betraktadt såsom formelt bildningsmedel, nästan allmänt tillerkännes en hög betydelse, det icke längre kan försvaras, att dess fördelar i en så betänkelig grad åsidosättas; *att* modersmålet efter århundradens strid ändtligen fått ett hedradt rum i våra läroverk, så att få numera neka, att

svenskan bör intaga latinets forna ställning, i hvad som vidkommer undervisningens sorgfällighet, om också icke i afseende på antalet lärotimmar; *att*, om också redan nu mycken vikt lägges på svenskan både vid undervisningen och vid flyttningar inom läroverken, det likväl under nuvarande förhållanden ej är möjligt att med tillbörlig noggrannhet kontrollera vare sig lärjungarnes kunskaper och mogenhet eller sjelfva undervisningen; samt *att* man ej längre bör liksom ställa en uppmaning till vår bildningssökande ungdom att mindre vinnlägga sig om modersmålet och dess litteratur än om andra kunskaper.

Uti häröfver afgifvet utlåtande har Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskott hufvudsakligen yttrat: *att*, med fullt erkännande af svenskans vikt och värde i elementarundervisningen, Utskottet dock icke kan finna, att de för läroverken gällande föreskrifter, i och för sig betraktade, innehålla något tillbaksättande af detta ämne; *att* den stora betydelse, som det svenska stilprovet eger vid mogenhetspröfningen, visar nogsam, att färdighet i språkets skriftliga behandling ansetts vara en oeftergiflig fordran på dem, som skola efter fullbordade studier från läroverket afgå; *att* till samma mål syfta de genom flera klasser fortgående svenska skriföfningarne, hvilka, riktigt ledda, äro synnerligen ändamålsenliga för att åstadkomma vana och säkerhet i modersmålets rätta bruk; *att* genom den afgångsexamen vid 5:te klassens slut, hvilken, enligt hvad det inom Ecklesiastik-departementet uppgjorda, af Kongl. Maj:t gillade förslaget till förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk innehåller, kommer att påbjudas, är ett tillfälle vunnet att äfven på annat sätt förvissa sig, om lärjungarne inhemtat den allmänna insigt i svenska språkets lagar och former, hvilken i de lägre klasserna bör grundläggas; *att* för öfrigt, genom den senaste anordningen af elementarläroverken, ett större antal timmar inom dessa klasser blifvit svenskan tilldeladt och, hvad de högre klasserna angår, läsning af det fornnordiska språket för framtiden införd, hvilket tvifvelsutan bör i sin mån främja undervisningen i modersmålet; *att* ett muntligt afgångsförhör i modersmålet nödvändigt betingar ändring i de föreskrifter, som nu gälla för undervisningen i de högre klasserna beträffande såväl tid som kurser, och följaktligen måste väsentligt inverka på planen för undervisningen i sin helhet; samt *att* det icke kan vara välbetänt att med afseende endast å en särskild punkt låta den vid senaste riksmöte af Riksdagen pröfvade ordningen för elementarundervisningen undergå en genomgripande förändring, ledande till rubbning i den gillade och delvis redan tillämpade undervisningsplanen; — till följd hvaraf Utskottet hemställt:

att den ifrågavarande motionen för närvarande icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid föredragning af omförmälda Utlåtande har Andra Kammararen, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det i motionen framställda förslaget, och

detta sitt beslut, genom protokollsutdrag den 17 sistlidne Mars, jemlikt 63 § i Riksdags-ordningen, Medkammaren delgifvit, hvarefter Första Kammaren öfverlemnade ärendet till sitt Tillfälliga Utskott.

Första Kammarens Tillfälliga Utskott har, vid öfvervägande af detta ämne, lika med Andra Kammarens Utskott, funnit att då, uppå Kongl. Maj:ts nådiga framställning, frågan om genomgripande förändringar i undervisningens ordnande vid rikets elementarläroverk så nyligen som vid sistförflutna riksdag utgjorde föremål för Riksdagens behandling och, i anledning af de då fattade beslut, några åtgärder redan blifvit af Kongl. Maj:t vidtagna och andra förberedas, det icke vore lämpligt att nu ånyo upptaga samma fråga och genom underdånig skrifvelse söka åstadkomma rubbning uti en redan till en del i verkställighet satt undervisningsplan, hvilken rubbning, om den ock endast afser en särskild punkt, likväl rör en sådan, som på hela planen utöfvar ett omisskänneligt inflytande; hvarföre Utskottet tillstyrker Första Kammaren

att icke biträda Andra Kammarens beslut.

Stockholm den 4 Maj 1874.

På Utskottets vägnar:

N. A. Fröman.

Reservat ioner :

af Herr *von Koch*: "Af skäl, dem jag under öfverläggning angående läroverksfrågan nyligen uppgifvit och hvilka, då de återfinnas pag. 40—41 och 122—125 af Första Kammarens protokoll den 9 och 10 Maj 1873, jag icke vill här upprepa, anser jag, att språkundervisningen i allmänhet *måste* inskränkas i våra offentliga skolor till *modersmålet* jemte *ett främmande språk*, och detta helst valfritt, dödt eller lefvande, men, om val ej sker, engelska.

Dessa *två språk* borde lärjungen deremot vid mogenhetspröfningen visa sig känna *grundligt*, kunna skrifva väl och, om möjligt, ledigt tala äfven det främmande språket.

I de öfriga språken borde i allmänhet ej fordras mer af lärjungen än innanläsning, eller "pronunciation" — lätt vid yngre år, men mycket svår vid äldre år att lära — samt färdighet att på svenska muntligen tyda en lättare författare.

Alla och således äfven de för språkbildning mindre begåfvade skola efter nu varande anordningen *försöka* att lära sig skrifva *fyra* språk. Dessa försöks första svåra följd är, att de flesta icke lära sig skrifva någotdera, samt att de vänja både lärare och lärjungar att — misslyckas. Andra värre följder äro öfveransträngning, förstörande aflärjungens kropps och själs helsa under den utvecklingsperiod, då känt är att intetdera könet, om ock det qvinliga minst, kan lida mycket arbete eller vistande inomhus, samt den brist på lifsluft som dermed nästan alltid följer.

Härifrån det temligen allmänna missmodet hos föräldrar och anhöriga, hvilket vid ofvannämnda behandling af läroverksfrågan gaf sig luft, i synnerhet genom Riksdagens mot skolherrarnes protester ihärdigt vidhållna yrkande om utbyte vid mogenhetspröfning af skrifprovet till öfversättning *från* i stället för *till* latin.

Vid betraktande af icke blott diskussionen, utan ock den nära enhällighet, hvarmed Medkammaren fattat det beslut, som nu föreligger, oaktag de tangfulla yttrandena från motsidan, har jag icke kunnat undgå att spåra det hufvudsyftet varit att ytterligare gifva luft åt det missnöd jag omnämnt och åt fruktan att ännu och äfven vid detta riksmöte behöfves en allvarlig påminnelse angående Riksdagens önskingar vid den sista. Detta var väl ock anledningen till den interpellation, som i Första Kammaren nyss egt rum.

Jag tillhör icke dem, hvilka ringare akta grundlig forskning i latin än annan forskning; men jag har under en lång lefnad och en nödtvungen uppmärksamhet åt ämnet icke kunnat öfvertyga mig derom, att ett fullständigare studerande af latin, som man föregifver, är den fullkomligaste *tanke*-gymnastik, samt det enda eller ens det bästa medlet att lära sig tänka samt att väl tala och skrifva sitt eget språk.

Hvad tänkandet och skrifvandet beträffar, har jag icke funnit, att t. ex. våra latin-kunniga konsistoriers protokoll och beslut i något afscende öfverträffa våra mindre latinkunniga svenska hofrätters. Hvad vältalighet angår, fann jag icke på Riddarhuset, att magistrarne eller doktorerne, uppfostrade i latinskolor, utmärkte sig framför militärer, bildade vid krigsskolor, der latin-gymnastiken icke då brukades.

Nu är emellertid hufvudsaken bevarandet för vår skolungdom af sundhet till själ och kropp. Dertill erfordras efter min tanke deras befrielse från för mycken läsning under pubertets-perioden, utan att deras bildning ändå blir mindre grundlig — intensiv — om den ock betydligen inskränkes till ytinnehållet eller såsom extensiv.

Jag har icke härtill kunnat utfinna annan utväg än att söka fullkomna kunskapen i det lättlärdade svenska språket på bekostnad af det tidsödande bemödandet att lära sig skriva latin. Jag tror, att all latinskrifning borde upphöra vid elementarläroverket, annat än för de lärjungar, hvilka *antingen* äro befriade från *skrifvande* af alla andra *främmande* språk *eller ock* ådagalagt sådana synnerliga anlag för språkstudier, att de undantagsvis funnits af målsmän, lärare och läkare kunna, utan fara för kropp eller själs-helsa, tillåtas att lära sig skriva 3 i stället för 2 språk i skolan.

Modersmålets grundliga inlärande bör likväl efter min tanke icke af denna eller annan orsak på något vilkor eftergifvas eller nedsättas. Jag har sjelf, under nära 60 års tid, lidit så mycket genom den bristfälliga undervisning i svenska språket, som då under min ungdom meddelades af till och med i öfrigt utmärkta lärare, att jag måste bestrida detta. Alla anordningar måste, enligt mitt förmenande, rättas så, att modersmålet får och *snart* får sin fulla rätt.

Jag tillstyrker,

att Första Kammarén må instämman uti Andra Kammaréns omförmälda beslut.

af Herr von Geijer.